

2. Культура читання: «що залайкали, те й читають» // URL : <http://archive.chytomo.com/news/kultura-chitannya-shho-zalajkali-te-j-chitayut> - (дата звернення : 28.02.2020).
3. (Р)еволюція книг: Що надалі чекає на книжковий бізнес Amazon. *Na chasi*. URL : <https://nachasi.com/2018/07/23/r-evolyutsiya-knyg/> (дата звернення: 28.02.2020).
4. Прокопенко Л.І. Читання як складова у формуванні культури сучасної молоді *Культура і мистецтво: збірник наукових праць КНУКіМ*. Випуск 20. К., 2019. С.178-188.
5. Ремизов В. А.. Книга и чтение в культурно-личностном поле анализа . URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/kniga-i-chtenie-v-kulturno-lichnostnom-pole-analiza> (дата звернення : 28.02.2020).
6. Циганок О. М. Розвиток інтересу до книги та читання – основна складова роботи університетської бібліотеки. Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону “Про вищу освіту” та інформатизації суспільства. Івано-Франківськ : Наук.-техн. б-ка Івано-Франків. нац. техн. ун-ту нафти і газу, 2015. С. 302–307.

Романенко С.В.,

завідуюча відділом пересувних та стаціонарних виставок Миколаївський обласний краєзнавчий музей, м. Миколаїв

НІМЕЦЬКА СПАДЩИНА МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ландау, Рорбах, Зульц, Шпаер, Ватерлоо, Мюнхен, Карлсруе... Ці незвичні для України назви поселень з'явилися на теренах сучасної Миколаївщини на початку XIX ст. та пов'язані з переселенням німців із земель Баден, Вюртемберг, Рейн-Пфальц, Ельзас у південну частину Російської імперії. Але давно вже не зустріти на мапі Миколаївській області назв німецьких сіл, майже не залишилося нащадків німецьких переселенців в районах. Про їх існування нагадують лише будинки, вкриті черепицею місцевого виробництва з зеленою поливою, що зразу кидаються в очі, величні храми, школи, пам'ятні знаки на вулицях та розповіді краєзнавців у сільських музеях. В статті йдеться про заходи, які відбувалися щодо збереження пам'яті про німців-колоністів у нашій країні протягом останніх десятиріч.

На початку XX століття на території Миколаївщини налічувалося 43 німецькі населені пункти, не враховуючи хуторів. Майже в кожному з них була кам'яна церква або молитовний будинок, побудовані на гроші сільської громади. За радянських часів усі вони були закриті й використовувалися не за призначенням. І лише в 1994 році розпорядженням Президента України культові будівлі стали передаватися у власність релігійних організацій [1]. Так майже всі колоністські храми знову потрапили в лоно церкви, переважно православної. Винятком стала українська лютеранська церква в колишній колонії Іоганнесталь (нині с.Іванівка, Веселинівського р-ну), де з 1998 р. діє лютеранська громада, яка налічує 20 осіб. Протягом шести років тягнулися судові процеси з передачі вірянам культової будівлі, яка тривалий час використовувалася як сільський будинок культури. Відродилася робота євангелічно-лютеранської церкви Христа Спасителя (службу відновлено в 1992 р.) [2] і католицького костелу св. Йосипа (службу відновлено в 1991 р.) [3] в м. Миколаєві.

Доля переданих храмів складалася по-різному. Деякі з них були підняті з руїн і сьогодні служать духовними центрами сіл. Це церкви в ім'я св. Петра й Павла в с. Виноградівка Баштанського р-ну (колонія Новий-Данциг), Свято-Іллінська в с. Червоне Березанського р-ну (колонія Красна), в с. Прогресівка Березанського р-ну (колонія Нейзац), Свято-Покровська в с. Піщаний Брід Веселинівського р-ну (колонія Шпайер) [4]. Остання була відремонтована зусиллями громади і настоятеля Іоана Фечка: перекрито дах, відновлена внутрішня частина храму, в 1994 році зведена нова дзвіниця. І хоча в церкві проходять православні богослужіння, зберігся екстер'єр будівлі, який дає можливість уявити, як виглядав храм у німецькій колонії півтори століття тому.

На жаль, не скрізь вдається відремонтувати культові будівлі й у своїй більшості вони частіше руйнуються, ніж відновлюються. Сумним прикладом може бути католицький костел св. Петра й Павла колонії Карлсруе (нині с. Степове, Миколаївського р-ну), побудований у 1881/85 рр. за проектом архітектора Корфа у неготичному стилі. Величезна за своїми розмірами будівля (її довжина складає 43 метри) вимагає значних витрат на реставрацію: відсутній дах, зруйновано дзвіницю, замуровано вікна та двері. І хоча храм має архітектурну та історичну цінність, на державному обліку він не перебуває, а відбудова силами громади – не здійснена мрія.

Згідно розпорядження президента № 53/94-рп будівлю колишнього католицького костелу та пасторат (житлове приміщення для пастора) передані Українській православній церкві Московського патріархату, утім реставраційні роботи в храмі не проводилися. Православна церква в ім'я великомученика Дмитра Солунського розташувалася в наведеному до ладу приміщенні пасторату, а костел поступово перетворюється на руїни. І навіть наявність на землях с. Степове одного з найбільш успішних державних аграрних підприємств Миколаївщини не може вирішити проблему фінансування ремонтних робіт першорядної важливості.

Проте говорити про байдужість або неповагу в селі до німецької спадщини не можна. Тут зберігається і підтримується в порядку будинок чоловічої гімназії пастора Шерра (зараз в ньому дитячий інтернат). Недалеко від інтернату знаходиться сучасний Будинок культури з великим (на 6 залів) музеєм історії села та господарства «Степове». Завідувачка музею Антоніна Мельницька проводить активну роботу по об'єктивному висвітленню минулого села, веде пошук земляків, які виїхали за кордон, підтримує з ними тісний зв'язок.

Майже в кожному селі Миколаївщини є музеї. Створені вони й в колишніх німецьких колоніях. Ентузіасти, як правило, не мають німецьких коренів, але ретельно збирають матеріали про колоністів. На особливу увагу заслуговує приватний етнографічний музей «Батьківська кімната німця-колоніста с. Катериненталь», відкритий 18 травня 2009 року в с. Катеринівка Веселинівського р-ну. Він розташований у будинку, який належав священику Катеринентальської церкви та є свого роду скансеном. За розповідями родичів останнього довосенного господаря будинку, розстріляного директора школи Адама Івановича Келермана, відтворено обстановку кімнати з дерев'яним ліжком, гардеробом, настінним годинником, машинкою фірми «Зінгер». На підвір'ї росте баварський виноград, з якого восени роблять вино й варять варення, зеленіють клумби з квітами. Господиня дому та музею Ніна Денисюк – відомий на Миколаївщини краєзнавець, член обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, автор 43 книг з історії та етнографії. Завдяки її зусиллям, невтомній роботі в архівах, збору інформації відкриваються замовчувані й невідомі сторінки минулого рідного краю. Ніна Іванівна також є завідуючою народним музеєм історії села Катеринівка, значна частина експозиції якого розповідає про минуле німецької колонії.

Обидва музеї активно відвідуються туристами з Миколаєва та інших міст України. На їх базі проходять цікаві виставки і заходи. У 2017 році, до 200-річчя від дня заснування колонії, спільно з Миколаївським обласним центром німецької культури в садибі була проведена історична реконструкція «Один день з життя німецького колоніста». Члени центру, одягнені в національні костюми, представили в музеї традиційні катеринентальські заняття, ремесла, пісні й посадили біля пам'ятного знака німцям-колоністам, засновникам і жителям села Катериненталь дерево гінкго, яке ще називають деревом Гете.

У Катеринівці зусиллями Н. Денесюк встановлений цілий ряд пам'ятних знаків: на кладовищі, у фамільного склепу родини Булінгер, на місцях, де розташовувалися католицький костел і школа. Велику допомогу в їх установці надавав місцевий фермер Анатолій Гасюк і миколаївський підприємець Михайло Кондратьєв. Завдяки Кондратьєву в області з'явилися пам'ятний хрест на місці зруйнованого костелу в селі Кринички (колонія Шенфельд) [5], а в 2010 році - табличка на фасаді храму, освяченого в ім'я св. Антонія Падуанського в селі Новоселівка (колонія Гальбштадт) [6]. Для увічнення історичної пам'яті багато роблять німці, які живуть за кордоном. Так, в 2007 році на кошти, зібрані Ельвірою Вегнер, громада села Піщаний Брід (Шпайер) встановила пам'ятник німцям-колоністам на зруйнованому за часів радянської влади цвинтарі. У 2009 році мешканка Кельна

Генрієтта Гетте відкрила меморіальну дошку органістові Миколаївського католицького костелу Лео Гетте (1908-2002) [7]. А в червні 2013 р. колишні жителі села Блюменфельд (сучасне село Краснопілля) та їх нащадки Георгій Церро, Мартін і Лео Нольден, Роза Ріслінг, Матильда Вільгельм, Марія Геер, Марія й Олена Кайзер, Валентина Болендер, Франциска Нагель, Лариса Каментінова приїхали на батьківщину предків, щоб відкрити пам'ятний хрест німецьким колоністам - засновникам і жителям села [8].

Пам'ять про німецьку історію Миколаївщини жива завдяки активній позиції та небайдужості ентузіастів. Але тільки спільними зусиллями влади, громадськості та меценатів можливо зберегти ту спадщину, яка ще залишилася. У 2013 році голова Миколаївського обласного товариства німців України «Wiedergeburt» Ігор Майснер зробив спробу привернути увагу влади до проблем охорони й реставрації пам'яток архітектури в колишніх колоніях. Була створена робоча група з вивчення питання про постановку на облік об'єктів культурної спадщини, проведено виїзне засідання. Однак військові події на сході України перешкодили в реалізації планів.

Стаття 66 Конституції України наголошує на необхідності збереження культурної спадщини: «Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки». Але безвідповідальність та бездіяльність по збереженню німецької спадщини може привести до її скорого повного знищення.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження Президента України «Про повернення релігійним організаціям культового майна» від 22 червня 1994 р. № 53/94-рп. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/94-%D1%80%D0%BF>
2. Никитин В.И. ... На круги своя (история прихода евангелическо-лютеранской церкви Христа Спасителя г. Николаева): к 150-летию основания. – Николаев: Издательство Ирины Гудым, 2006. - 320 с.
3. Гётте Г. Николаевская римско-католическая церковь св. Иосифа. – Кельн, 2009. – 28 с.
4. Димитров М. Ф., Шостак А.В. Поліконфесійна Миколаївщина: стан та розвиток релігійних організацій у 1991-2016 рр. : довідник. – Миколаїв : Іліон, 2017. – 214 с.
5. Дробний В.Філіальна римо-католицька церква св. Хреста в с.Кринички Миколаївського району. Режим доступу: http://kraeved.od.ua/history/k/krynichky/krynichky_tserkva.php
6. Пам'ятник архітектури – кирха в Новоселовке – нуждается в капремонте. Режим доступу: https://risu.org.ua/ua/index/monitoring/kaleido_digest/38532/Якорь. Спецвыпуск. // Бюллетень прихода св. Иосифа. - 28 марта, 2009.
7. Немецкая колония хранит память о перых поселенцах. Режим доступу: <https://niklife.com.ua/citylook/37244>

Сабалдашов В.В.,

старший науковий співробітник Миколаївський обласний краєзнавчий музей, м. Миколаїв

СОЦОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК НІМЕЦЬКИХ КОЛОНІЙ БЕРЕЗАНСЬКОГО ОКРУГУ У КІН. ХІХ СТ. (НА ПРИКЛАДІ ПОСЕЛЕННЯ ЛАНДАУ – С. ШИРОКОЛАНІВКА).

На початку ХІХ ст. на території Російської імперії відбувається активний колонізаційний процес. Землі, які Катерина II отримала у результаті переможної війни проти Туреччини, заселяють представники інших національностей. У пошуках спокійного життя та економічного добробуту переселенці рухалися і на територію Південної України.